

Česká republika**NÁLEZ****Ústavního soudu****Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Vlasty Formánkové, soudce zpravodaje Miloslava Výborného a soudkyně Michaely Židlické, v právní věci stěžovatelů **1. Ing. Marcely Kábrtové a 2. Ing. Pavla Kábrta**, obou zastoupených JUDr. Vítězslavem Menšíkem, advokátem, AK se sídlem Průmyslová 1200/4a, 500 02 Hradec Králové, v řízení o ústavní stížnosti proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2011 č. j. 33 Cdo 3352/2010-252, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky Pardubice ze dne 22. dubna 2010 č. j. 22 Co 116/2006-232 a rozsudku Nejvyššího soudu ze 30. října 2009 č. j. 33 Cdo 1675/2007-207, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky Pardubice a za vedlejší účasti Moniky Kábrtové, zastoupené JUDr., Alenou Ježkovou, advokátkou, AK se sídlem Karla IV. 502, Hradec Králové, a nezletilých A.K. a M.K., obou zastoupených veřejným ochráncem práv jako opatrovníkem, takto:

- I. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2011 č. j. 33 Cdo 3352/2010-252 a výrok II. rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky Pardubice ze dne 22. dubna 2010 č. j. 22 Čo116/2006-232 se ruší, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod.**
- II. Co do zbytku se ústavní stížnost odmítá.**

Odůvodnění:

I.

1. Z důvodů v ústavní stížnosti vyložených brojili stěžovatelé proti shora označeným soudním rozhodnutím. Konkrétně stěžovatelé obecným soudům vytkli, že si při posuzování smluv uzavřených mezi nimi a jejich synem počínaly zcela formalisticky, nerespektovaly obsah projevů vůle účastníků smluvních vztahů a zcela v rozporu s principy soukromého práva i s judikaturou Ústavního soudu dospěly k závěru o neplatnosti těchto smluv.

2. Stěžovatelé brojili zejména proti závěrům obsaženým v rozsudku Nejvyššího soudu z 30. října 2009 č. j. 33 Cdo 1675/2007-207 (jímž byl posléze odvolací soud vázán), podle nichž je smlouvu z roku 1998 třeba považovat za smlouvu o smlouvě budoucí a smlouvu z roku 2002 pak za příslib daru, na základě čehož pak obě smlouvy byly posouzeny jako neplatné pro nedostatek písemné formy.

3. Dle stěžovatelů tento výklad popírající jednoznačně projevenou vůli účastníků smluvního vztahu porušuje jejich ústavní práva zakotvená v ustanoveních čl. 2 odst. 2 a odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

4. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

5. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 10. 8. 2011 navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, případně odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Argumentace stěžovatelů byla podle Nejvyššího soudu založena toliko na rozdílném názoru na interpretaci jednoduchého práva, přičemž sama tato skutečnost nemůže založit porušení jejich ústavních práv.

6. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka Pardubice, se k ústavní stížnosti vyjádřil dne 21. 7. 2011, přičemž zcela odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

7. Za vedlejší účastníky – nezletilé A.K. a M.K. – se k ústavní stížnosti vyjádřil dne 12. 4. 2012 Ústavním soudem ustanovený opatrovník – veřejný ochránce práv. Veřejný ochránce práv uvedl, že odůvodnění ústavní stížnosti se opírá toliko o odlišný pohled stěžovatelů na interpretaci podústavního práva. Obecné soudy nejen že dle veřejného ochránce práv rozhodly ústavně konformně, nýbrž i věcně správně. Z těchto důvodů navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

8. Vedlejší účastnice Monika Kábrtová ve svém vyjádření ze dne 20. 4. 2012 předložila týž návrh. Uvedla, že stěžovatelé v průběhu řízení opakovaně měnili svá tvrzení a že se jim nepodařilo prokázat, že by jejich zemřelý syn vůči nim měl nějaké závazky. V tomto kontextu je dle vedlejší účastnice nutno ústavní stížnost vnímat jako pouhou polemiku s řádně odůvodněnými závěry obecných soudů.

III.

9. Ústavní soud si vyžádal spis Okresního soudu v Pardubicích sp. zn. 18 C 292/2004, z něhož zjistil následující.

10. Okresní soud v Pardubicích rozsudkem ze dne 10. listopadu 2005, č. j. 18 C 292/2004-128, zamítl žalobu, kterou se stěžovatelé domáhali, aby jim vedlejší účastníci společně a nerozdílně zaplatili částku 1.200.000,- Kč s 2 % úrokem z prodlení od 1. 7. 2004 do zaplacení.

11. Okresní soud v Pardubicích vyšel z následujícího skutkového stavu. P.K., syn stěžovatelů, koupil na základě smlouvy ze dne 23. 3. 1998 dvě bytové jednotky včetně odpovídajících spoluvlastnických podílů na společných částech budovy a dvě garáže, přičemž na jejich zakoupení použil nejen prostředky z úvěru ze svého stavebního spoření, nýbrž i prostředky z úvěrů stěžovatelů a jejich dcery. V souvislosti s tím bylo mezi stěžovateli a P.K. dohodnuto, že v okamžiku, kdy dcera stěžovatelů dosáhne zletilosti, na ni převede „menší byt“ (dále i jen „první dohoda“). Tři z poskytnutých úvěrů spláceli stěžovatelé a jeden z nich splácel od srpna 2001 P.K.. Po svatbě P.K. s vedlejší účastnicí (k níž došlo 19. 4. 2002) došlo mezi ním a stěžovateli k uzavření další dohody, podle níž si měl oba byty ponechat a vrátit jim do 30. 6. 2004 částku 1.200.000,- Kč, aby mohli zajistit bydlení pro svou dceru (dále i jen „druhá dohoda“). Dne 16. 9. 2003, tedy ještě před splatností posléze uvedeného závazku, P.K. zemřel.

12. Okresní soud v Pardubicích za tohoto skutkového stavu dospěl k závěru, že mezi stěžovateli a P.K. byla nejprve uzavřena nepojmenovaná smlouva podle § 51 občanského zákoníku se znaky smlouvy ve prospěch třetího (dcery stěžovatelů). Konstatoval však, že tato smlouva byla neplatná pro absenci schválení opatrovníckým soudem i pro nedostatek písemné

formy (neboť nepřímým předmětem smlouvy měla být bytová jednotka). Proto nároky z tohoto smluvního vztahu podřadil pod ustanovení § 451 a násl. občanského zákoníku, neboť se jednalo o plnění na základě neplatného právního úkonu. Druhou dohodu mezi stěžovateli a P.K. pak Okresní soud v Pardubicích posoudil jako privativní novaci podle § 570 občanského zákoníku. I tuto dohodu však s ohledem na nedostatek písemné formy (ustanovení § 570 odst. 2 občanského zákoníku) označil za neplatnou.

13. Proti rozsudku Okresního soudu v Pardubicích se stěžovatelé odvolali. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 16. listopadu 2006, č. j. 22 Co 116/2006-162, poté, co nejprve připustil změnu žaloby, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že uložil každému z žalovaných zaplatit žalobcům oprávněným společně a nerozdílně částku 400.000,- Kč s úrokem z prodlení ve výši 2% od 1. 7. 2004 do zaplacení. Na rozdíl od rozsudku soud prvního stupně dospěl soud odvolací k závěru, že druhá dohoda mezi stěžovateli a P.K. nebyla privativní novací nýbrž zcela novým závazkovým vztahem, který ke své platnosti nevyžadoval písemnou formu a jímž stěžovatelé zamýšleli spravedlivě uspořádat bytové potřeby svých dětí. Na základě této platné dohody měl dle odvolacího soudu P.K. povinnost zaplatit stěžovatelům do 30. 6. 2004 částku 1.200.000,- Kč, přičemž v důsledku jeho úmrtí za tento závazek odpovídali vedlejší účastníci jako dědicové podle § 470 občanského zákoníku.

14. Proti tomuto rozsudku podali vedlejší účastníci dovolání, jemuž Nejvyšší soud České republiky vyhověl a rozsudkem ze dne 30. října 2009 č. j. 33 Cdo 1675/2007-207 rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

15. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozsudku konstatoval, že první dohoda mezi stěžovateli a P.K. odpovídala svou povahou darovací smlouvě, neboť poskytnutí finančních prostředků neodpovídal žádný závazek na straně P.K. (závazek převést v okamžiku zletilosti dcery stěžovatelů „menší“ bytovou jednotku byl dle názoru Nejvyššího soudu neurčitý a nadto od darovací smlouvy oddělitelný). Obecně by tento závazek bylo možno považovat za smlouvu o smlouvě budoucí, která by však pro nedostatek písemné formy byla neplatná.

16. Druhou dohodu z roku 2002 pak Nejvyšší soud označil za nový závazkový právní vztah, jehož podstatou však nebylo vrácení dříve darovaných finančních prostředků, nýbrž příslib daru, vycházející z morálního a právně nevynutitelného závazku vůči stěžovatelům a jejich dceři. I tento příslib daru však podle Nejvyššího soudu ke své platnosti vyžadoval písemnou formu. Jelikož však písemná forma dodržena nebyla, označil Nejvyšší soud i druhou dohodu za neplatnou.

17. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích, vázán rozsudkem odvolacího soudu, následně napadeným rozsudkem ze dne 22. dubna 2010 č. j. 22 Co 116/2006-232 původní rozsudek Okresního soudu v Pardubicích změnil tak, že žalobu stěžovatelů zamítnul.

18. Proti tomuto rozsudku podali stěžovatelé dovolání, které bylo Nejvyšším soudem – s ohledem na existenci předchozího kasačního rozsudku – odmítnuto jako nepřípustné (napadené usnesení ze dne 31. března 2011 č. j. 33 Cdo 3352/2010-252).

IV.

19. Ústavní soud především uvážil, že není třeba ve věci konat ústní jednání, neboť to by nepřineslo další, resp. lepší a jasnější objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelů a účastníků řízení. S ohledem na ustanovení § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“ – v této souvislosti zvláště budiž zdůrazněna novela provedená zákonem č.

404/2012 Sb., účinným od 1. 1. 2013), se již proto nemusel dotazovat účastníků, zda souhlasí s upuštěním od ústního jednání, resp. přikládat relevanci jejich dřívějším vyjádřením a ve věci rozhodl bez konání ústního jednání. Na to, že v řízeních zahájených před nabytím účinnosti této novely bude Ústavní soud, pokud jde o procesní postupy, pokračovat dle nových pravidel, Ústavní soud upozornil všechny účastníky řízení a širokou veřejnost ve Sdělení ze dne 18. 12. 2012, které bylo vyhlášeno pod č. 469/2012 Sb. Pro úplnost Ústavní soud současně dodává, že v řízení neprováděl dokazování.

V.

20. Dříve, než může Ústavní soud přikročit k přezkumu opodstatněnosti či důvodnosti ústavní stížnosti, je povinen zkoumat splnění podmínek její projednatelnosti. V dané věci zjistil Ústavní soud, že formálně bezvadnou a (s výjimkou dále uvedenou) přípustnou ústavní stížnost předložili včas k podání ústavní stížnosti oprávnění a advokátem zastoupení stěžovatelé; současně jde o návrh, k jehož projednání je Ústavní soud příslušný. Po zvážení okolností předložené věci dospěl Ústavní soud též k závěru, že podaná ústavní stížnost je důvodná.

21. Podle čl. 83 Ústavy ČR je základním úkolem Ústavního soudu ochrana ústavnosti. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena základní práva a svobody stěžovatelů chráněné ústavním zákonem. Ústavní soud tedy není třetí či čtvrtou instancí v systému obecného soudnictví a není ani součástí soustavy obecných soudů. Nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy proto zpravidla nemá za následek porušení základních práv a svobod; to může nastat, jak Ústavní soud konstatoval v řadě svých rozhodnutí (např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/98, Sb. n. a u., sv. 15, č. 98) až v případě, že dojde k porušení některé z těchto norem jednoduchého práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus). Právě naposled zmíněnou vadou (tj. formalistickou interpretací, která je ve zřejmém rozporu s principy spravedlnosti) však byla zatížena napadená rozhodnutí v projednávané věci.

22. Jak již vyplývá ze shora uvedeného, nebylo sporu o tom (resp. obecné soudy v tomto směru neměly pochybnosti), že mezi stěžovateli a P.K. (jejich synem) byly uzavřeny dvě ústní dohody. Obsahem první z nich byl závazek stěžovatelů poskytnout svému synu prostředky na nákup dvou bytových jednotek a na druhé straně závazek (příslib) syna převést později jeden z těchto bytů na dceru stěžovatelů (svou sestru). Podle druhé dohody si pak sice mohl P.K. oba byty ponechat, avšak zároveň se zavázal uhradit stěžovatelům částku 1.200.000,- Kč, která měla být použita k řešení bytové situace dcery stěžovatelů. Ještě před dohodnutou splatností této částky však stěžovatel zemřel.

23. Právní kvalifikace těchto dohod obecnými soudy a určení jejich důsledků však již bylo mezi účastníky původního řízení i mezi obecnými soudy sporné; každý z obecných soudů přistoupil k právnímu hodnocení dohod zcela odlišně a s rozličnými důsledky pro účastníky řízení.

24. Za nastíněné situace je zjevné, že jádrem a podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelů se závěry obecných soudů vyjádřenými v napadených rozhodnutích, v jejichž důsledku byl závazek P.K. uhradit stěžovatelům částku 1.200.000,- Kč označen za neplatný, resp. právně nevymahatelný; přitom však klíčovým problémem není nesouhlas stěžovatelů s konkrétní právní kvalifikací provedenou některým ze soudů, nýbrž se skutečností, že závěry

obecných soudů vedly ve svém důsledku k naprostému popření nepochybně projevené vůle účastníků smluvních vztahů (tj. stěžovatelů i P.K.).

25. V tomto kontextu Ústavní soud poznamenává, že již ve své dřívější judikatuře dospěl závěru, podle něhož je základním atributem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR) ochrana základních práv jednotlivce, do nichž je státní moc oprávněna zasahovat pouze ve výjimečných případech zejména tehdy, pokud jednotlivec svými projevy (včetně projevů volních, které mají odraz v konkrétním jednání) zasahuje do práv třetích osob nebo pokud je takový zásah ospravedlněn určitým veřejným zájmem, který však musí vést v konkrétním případě k proporcionálnímu omezení příslušného základního práva. Podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů, a na straně druhé sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem a kdy je takový zásah proporcionální s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo [srov. nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107)]. Tomu odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení, stanovivší jednoznačně prioritu skutečné vůle účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 436/05 ze dne 10. 7. 2008 (N 129/50 SbNU 131)].

26. Z uvedeného nepochybně plyne, že účelem ustanovení občanského práva týkajících se vymezení jednotlivých smluvních typů či důvodů neplatnosti smlouvy má (musí) být právě proporcionální ochrana veřejného zájmu či práv třetích osob, a nikoliv vytváření pastí či labyrintů, v jejichž změti se snadno ztratí nejen projev vůle právních laiků, nýbrž i osoba povolaná k autoritativnímu výkladu práva (v projednávané věci uvedené příznačně dokladují rozpory mezi právní kvalifikací závazkových vztahů jednotlivými obecnými soudy).

27. Na tato východiska přirozeně navazuje i judikatura Ústavního soudu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157)], podle níž je jedním ze základních principů výkladu smluv prioritou výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady.

28. Tento přístup je odrazen respektu autonomie smluvních stran, funkci smluvních vztahů i k samotné povaze soukromého práva. Z uvedených důvodů neplatnost smlouvy má být výjimkou, nikoliv zásadou. Tento výkladový argument přesahuje český právní řád, prolíná se právními řády západní právní kultury a má charakter obecného principu právního [viz např. Lando O., Beale H. (eds.), *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. 2nd ed. Kluwer Law International 2000, článek 5:106].

29. Proto není ústavně konformní, resp. je v rozporu s principy právního státu vyvěrajícími z čl. 1 Ústavy ČR taková praxe obecných soudů, která preferuje zcela opačnou tezi, upřednostňující formalistický výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

30. Předchozí úvahy nevedou přirozeně k závěru, že ustanovení občanského zákoníku o neplatnosti právních úkonů (např. z důvodu nedodržení formy) neměla by být účastníky občanskoprávních vztahů či obecnými soudy respektována. Avšak v případech, v nichž existuje vícero plausibilních interpretací, z nichž některé respektují nepochybně vyjádřenou vůli účastníků právního vztahu, zatímco jiné – byť formálně jinak udržitelné – jejich vůli deformují či dokonce zcela popírají, musí dostat přednost výklad (výklady) prve uvedené.

31. Citlivý přístup obecných soudů a respekt k obsahu projevu vůle účastníků právního vztahu byl v projednávané věci žádoucí tím spíše, že se jednalo o právní vztahy mezi členy rodiny; v takových situacích totiž není nikterak výjimečné, že se účastníci nesoustředí na

formálně-právní stránku právních úkonů a spoléhají na dobrou vůli účastníků ostatních. Ze strany stěžovatelů a P.K. se přitom nejednalo o prosté (zásadně neomluvitelné) pominutí písemné zákonem stanovené formy právního úkonu, nýbrž o snahu o flexibilní právní řešení právně komplikované, avšak věcně zcela srozumitelné životní situace (tj. zajištění bydlení pro děti stěžovatelů), na jejíž právní kvalifikaci se posléze nebyly schopny shodnout ani obecné soudy.

32. Za tohoto stavu tudíž bylo povinností obecných soudů, plynoucí jak z norem ústavního pořádku, tak ostatně i ze základních principů soukromého práva, zvolit z nabízejících se výkladů ten, který by zajistil v co možná největší míře respekt k projevené vůli účastníků právního vztahu.

33. Není přitom pochyb, že interpretace, která by naplňovala shora nastíněné požadavky, existuje. Jedna z možných interpretací byla prezentována např. v posléze zrušeném rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. listopadu 2006 č. j. 22 Co 116/2006-162. Další cestu vedoucí k naznačenému cíli pak dle názoru Ústavního soudu představuje výklad, podle něhož by sice obě dohody byly posouzeny jako neplatné, avšak nárok stěžovatelů by byl kvalifikován jako nárok z bezdůvodného obohacení, přičemž by však vznesená námitka promlčení byla s ohledem na okolnosti případu posouzena jako rozporná s dobrými mravy [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)].

34. Ústavní soud tedy shrnuje, že obecné soudy za situace, v níž se nabízelo více plausibilních výkladů podústavního práva, zvolily z nich ten, který zcela popřel nepochybně projevenou vůli účastníků smluvních vztahů, čímž popřely princip autonomie smluvní stran, jenž ve smyslu judikatury Ústavního soudu požívá ústavní ochrany. Tímto svým postupem porušily obecné soudy práva stěžovatelů plynoucí z principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) a jejich právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157)].

35. Pokud se týče návrhu na zrušení kasačního rozsudku Nejvyššího soudu, dospěl Ústavní soud v souladu se svou ustálenou judikaturou [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 290/03 (N 34/32 SbNU, 321)] k závěru o jeho nepřipustnosti. Výjimečné předpoklady přípustnosti ústavní stížnosti proti kasačnímu rozhodnutí postulované nálezy Pl. ÚS 29/11 či II. ÚS 2371/11 (dostupný na <http://nalus.usoud.cz>) nebyly v projednávané věci naplněny.

36. Z uvedených důvodů Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2011 č. j. 33 Cdo 3352/2010-252 a výrok II. rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky Pardubice ze dne 22. dubna 2010 č. j. 22 Co 116/2006-232 podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost proti rozsudku Nejvyššího soudu z 30. října 2009 č. j. 33 Cdo 1675/2007-207 pak Ústavní soud odmítl jako nepřipustnou podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

37. V dalším řízení budou obecné soudy dle ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy vázány právním názorem vyjádřeným v tomto nálezu a nikoliv předcházejícím – ústavně nekonformním – rozsudkem Nejvyššího soudu z 30. října 2009 č. j. 33 Cdo 1675/2007-207, byť tento rozsudek stále formálně existuje [k tomu srov. např. nález ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. IV. ÚS 290/03 (N 34/32 SbNU 321)].

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 2013

Michaela Židlická
předsedkyně senátu Ústavního soudu